

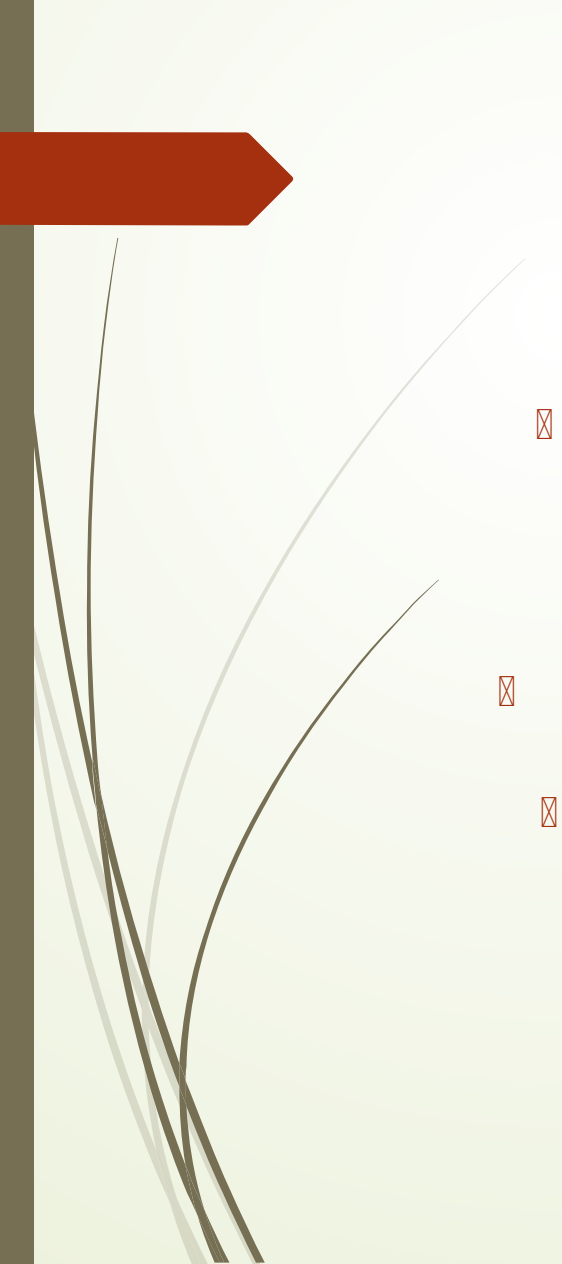
اهمیت رضایت و برائت

دکتر فاطمه اکاتی

کارشناس پزشکی قانونی زاهدان

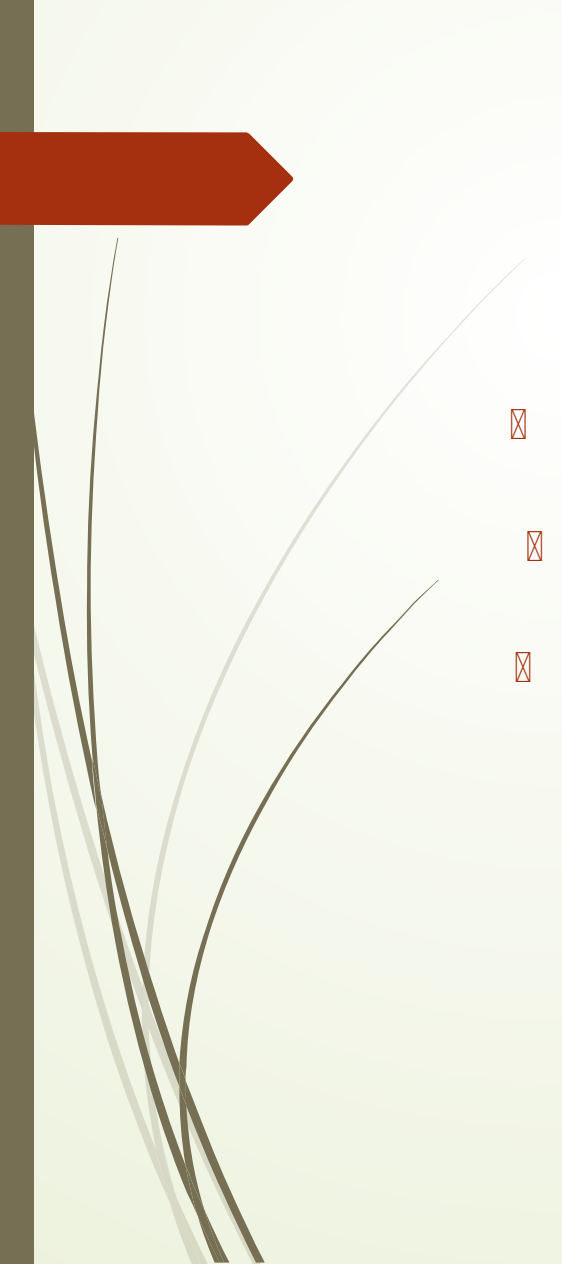

جلب رضایت بیمار یکی از اصول اخلاقی پزشکی است و پزشك موظف است در اتخاذ هر گونه تصمیمی با بیمار مشارکت نماید. هر گونه درمانی بدون رضایت بیمار تجاوز به حقوق او محسوب می گردد و قابل طرح در محاکم می باشد. حتی معاینات معمول بیماران بایستی با جلب رضایت آنان صورت پذیرد و درمان بدون رضایت بیمار میتواند جرمی جنائی یا هتك حرمت فردی محسوب شود .

در خصوص رضایت و برائت گرفتن از بیمار، صحبت‌های فراوانی شده است و اختلاف نظرهای مختلفی نیز وجود دارد ولی موارد قانونی آن فقط به سه موضوع اشاره دارد:

- الف - برای هر اقدام درمانی، از جمله موارد جراحی، باید از بیمار رضایت گرفته شود. ☒
- ب - در موارد اورژانسی که جان بیمار در خطر است، گرفتن رضایت لزومی ندارد. تعیین شرایط اورژانسی با پزشک است. ☒
- ج - در شرایطی که اخذ رضایت از خود بیمار به دلیل خاص (نبود هوشیاری، رشید نبودن و عاقل نبودن) امکانپذیر نباشد، رضایت از ولی بیمار گرفته میشود. ☒

-
- ❑ در خصوص ولی بیمار، مطالب گوناگونی ذکر شده است ولی در قانون، فقط ؛ به ولی خاص؛ یعنی پدر و ولی عام؛ یعنی رهبری اشاره شده است.
  - ❑ در تفسیر ولی خاص، علاوه بر پدر و جد پدری بعضی از حقوقدانان بر این عقیده هستند ، که از اولیاء دم، به ترتیب طبقات ارث میتوان رضایت گرفت.
  - ❑ نکته: چون دسترسی به پدر و جد پدری در بسیاری از موارد، به خصوص افراد پیری که دچار صدمات مغزی و کاهش سطح هوشیاری یا عملکرد شناختی شده اند، امکانپذیر نیست، میتوان از فرزندان و سایر بستگان نزدیک (وارث)، اخذ رضایت کرد؛ زیرا همین افراد هستند که میتوانند بعد از به دست نیامدن نتیجه ی دلخواه، از پزشک معالج یا بیمارستان شکایت کنند.

انواع رضایت و برائت

1- تلویحی (ضمنی) ☒

2- اظهاری (صریح) که شامل شفاهی و کتبی است. ☒

☒ در موارد بستری در بیمارستان و اعمال تشخیصی و درمانی تهاجمی، اخذ رضایت و برائت کتبی، از مشکلات بعدی جلوگیری خواهد کرد.

الف - رضایت تلویحی

❑ یعنی بدون اینکه کلامی رد و بدل بشود، رفتار دو طرف نشان از رضایت بدهد؛ مانند دست دادن دو نفر با هم که در این عمل، هر دو رضایت به انجام این کار دارند و یکی نمیتواند بگوید من مجبور به این کار شدم. مراجعه ی بیمار به مطب یا درمانگاه یا بیمارستان برای دریافت خدمات یا بالا زدن آستین برای گرفتن فشار خون یا تهیه ی دارو برای مصرف، از موارد رضایت تلویحی به شمار میآیند.

رضایت صریح

❑ رضایت شفاهی

❑ رضایت کتبی

ب - رضایت صریح که خود به دو دسته ی شفاهی و کتبی تقسیم میشود. در مواردی که فرآیند خطرناکی وجود ندارد ولی به دلایل خاص، پزشک، اقدام درمانی یا معاینه-ی ویژه ای را انجام میدهد، از رضایت صریح به صورت شفاهی استفاده میشود مثلاً به بیمار گفته میشود که تزریق داروی زیر جلدی، با درد همراه است یا من میخواهم که ناحیه ی تناسلی شما را معاینه کنم. در این موارد نیز آماده شدن بیمار برای معاینه، دلیل بر رضایت و همکاری نکردن با پزشک، دلیل بر نارضایتی است. در این موارد، برای اقدام درمانی اجازه گرفته میشود ولی در جایی ثبت نمیشود.

در مواردی که احتمال آسیب، خطر جانی یا نقص عضوی برای بیمار متصور است، رضایت صریح کتبی گرفته میشود تا در صورت اقامه ی دعوا به راحتی قابل ارائه و دفاع باشد

چند نکته

- ❑ در بعضی از بیماران، مانند بیماران با شرایط خاص و بدخیم، برای نتیجه ی بهتر درمانی و حفظ سلامت بیمار، باید برخی نکات از بیمار پنهان بماند و موارد مهم با بستگان او در میان گذاشته شود، اگرچه این عمل در بعضی از مکاتب جایگاهی ندارد، با توجه به وضعیت جامعه ی ایرانی، این امر مناسب به نظر میرسد. به این اقدام، « privilege Therapeutic » گفته میشود که باید در برگه ی رضایت نوشته شود که با توجه به شرایط بیمار، این موارد به تشخیص پزشک یا صالحدید بستگان، به بیمار گفته نشد.
- ❑ در مواردی نیز خود بیمار نمیخواهد توضیحات داده شده را بشنود و تمایل به دریافت اطلاعات ندارد که به این حالت « Waiver » گفته میشود و باید در برگه ی رضایت توضیح داده شود که خود بیمار از دریافت اطلاعات خودداری کرده است.

چه کسانی صلاحیت اعلام رضایت قانونی را دارند ؟

فرد رضایت دهنده بایستی عاقل ، بالغ و دارای صلاحیت حقوقی و قانونی باشد ☒

در مواردی که بیمار نابالغ یا سفیه باشد بایستی از ولی یا قیم قانونی او رضایت اخذ شود ☒

طبق ماده 49 قانون مجازات اسلامی طفل یا فرد نابالغ فردی است که هنوز به بلوغ شرعی نرسیده باشد . ولی اکثر پزشکان ☒
18 سال را ملاک عمل قرار میدهند سن کمتر از

در صورتیکه اقدامات درمانی و اعمال جراحی منجر به بروز عوارض و یا نقص عضو شوند ، جرم محسوب خواهند شد ، مگر ☒
: اینکه دو مورد زیر رعایت شده باشد

رضایت در موارد خاص

رضایت همسر ☒

رضایت در کودکان و افراد صغیر ☒

رضایت در بیماران روانی ☒

در مواردی که به زیبایی زن یا دستگاه تناسلی و تولید مثلی وی مربوط میشود، آیا اخذ رضایت از همسر ضرورت دارد یا خیر؟

در متن قانون، هیچ اشاره ای به اخذ رضایت از همسر بیمار نشده است و در صورت عاقل، بالغ و هوشیار بودن فرد (شرایط اخذ رضایت)، گرفتن رضایت از خود فرد کفایت میکند و نظر شخص دیگری الزم نیست، البته ممکن است بیمارستان، دانشگاه یا وزارتخانه برای درمانهای خاص، شرایطی در نظر گرفته باشند و دستورالعملی صادر کنند که رعایت این دستورات عملها نیز ضروری است ولی از نظر قانونی برای این گونه موارد، نظر همسر یا پدر، ارزشی ندارد و مالک، خود فرد است، مگر اینکه شرایط الزم برای دادن رضایت را نداشته باشد که در آن صورت، مثل تمام موارد دیگر از ولی بیمار رضایت اخذ میشود.

رضایت در کودکان و افراد صغیر

- ☒ به جز در موارد اورژانسی رضایت ولی کودک الزامی است. در صورت امتناع والدین و اهمیت درمان ، در قلمرو قانون حمایت از کودکان میتوان از مراجع قانونی کسب اجازه نمود.
- ☒ در صورت جدایی پدر و مادر فردی که مسئولیت نگهداری (قیم) کودک را بر عهده دارد مهم است ولی معمولاً با هر دو صحبت خواهد شد.

ولی کودک رضایت نمی دهد

✖ اورژانس

✖ غیر اورژانس ضروری

✖ غیر اورژانس غیر ضروری

ولی در دسترس نیست:

- ✖ اورژانس
- ✖ دفترخانه
- ✖ تماس تلفنی
- ✖ صورت جلسه و اقدام الزم در موارد ضروری
- ✖ ولی عام

مادر مدعی است قیم است ولی قیم نامه ندارد؟

اورژانس ☒

ضروری ☒

غیر ضروری ☒

در مواردی که بیمار بالغ نیست، یا از سلامت عقلی کافی برخوردار نیست، ولی توانایی درک نسبی دارد بهتر است توضیحات علاوه بر ولی، به وی هم داده شود. ☒

رضایت در بیماران روانی

- ❑ در بیماران با عقب ماندگی ذهنی شدید اخذ رضایت از ولی یا قیم وی الزامی است.
- ❑ در بیمارانی که اجباراً بستری میشوند و رضایت به درمانهای دارویی یا الکتروشوک نمی دهند اقدام به درمان بعد از کسب نظر متخصص بلامانع است. در موارد اورژانس اخذ رضایت الزامی نیست.

در چه شرایطی نیاز به گرفتن رضایت نیست؟

- الف - موارد اورژانسی (تشخیص اورژانسی بودن وضعیت بیمار به عهده‌ی پزشک معالج است). ☒
- ب - معاینه برای استخدام و در حین خدمت یا معاینات دوره‌ای یا حین ورود برای مدارس، ☒
بازداشتگاه‌ها، اردوگاه‌ها، پرسنل تهیه‌ی مواد غذایی و افرادی که با سلامتی جامعه ارتباط دارند.
- ج - معاینه‌ی افرادی که از مرزها وارد یا خارج میشوند. ☒
- د - معاینه به دستور مقام قضایی از جمله معاینات پزشکی قانونی ☒

رضایت صحیح چه شرایطی دارد؟ صحت رضایت با چه شرایطی مستند است؟!

- الف - بیمار توانایی پذیرش و تصمیم گیری در خصوص اطلاعات داده شده را داشته باشد. به همین دلیل، شرط بالغ، عاقل و هوشیار بودن برای بیمار در نظر گرفته شده است. سن بالای 18 سال، مبتلا نبودن به بیماری شناختی و دارای هوشیاری کامل، شرایط الزم برای رضایت و برائت از خود فرد است، در غیراین- صورت، از ولی بیمار رضایت گرفته میشود.
- ب - اطلاعات به صورت صحیح و به طور کامل به بیمار داده شده و همه ی موارد برای بیمار روشن شود. از جمله نوع بیماری، عوارض و خطرات بیماری، شرایط درمان از جمله هزینه های مربوطه، عوارض و خطرات احتمالی درمان، دوره ی نقاهت و طول درمان، شرایط دوره ی نقاهت و بعد از اقدام درمانی و درمانهای جایگزین، با زبان ساده به بیمار یا ولی وی گفته شود.
- ج - بعد از دادن توضیحات، بیمار وقت کافی داشته باشد تا در خصوص موارد بیان شده، آزادانه تصمیم گیری کند، یعنی در مواردی که زمان کافی وجود دارد. بیمار میتواند با خانواده، دوستان و حتی پزشکان دیگر مشورت کند و تصمیم نهایی را بگیرد.

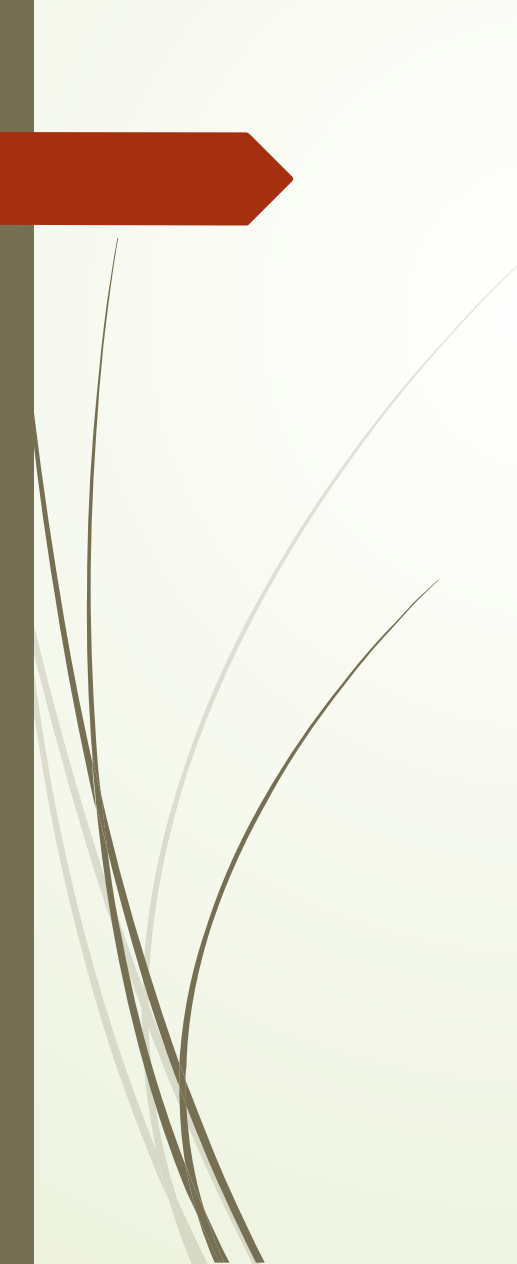
ماده 158 قانون جدید (مواد 56، 57، 59 و 60 قانون قبلي)

ارتكاب رفتاري كه طبق قانون جرم محسوب مي شود در موارد زيرقابل مجازات نيست : ☒

ج - هر نوع عمل جراحي يا طبي مشروع كه با رضايت شخص يا اولياء يا سرپرستان يا نمايندگان قانوني
وي و رعايت موازين فني و علمي و نظامات دولتي انجام مي شود. در موارد فوري اخذ رضايت ضروري
نيست

ماده 495 قانون جديد (مواد 60، 319، 320، 321 و 322 قانون قبلي)

✕ هرگاه پزشك در معالجاتي كه انجام مي دهد موجب تلف يا صدمه بدني گردد، ضامن ديه است مگر آنكه عمل او مطابق مقررات پزشكي و موازين فني باشد يا اين كه قبل از معالجه برائت گرفته باشد و مرتكب تقصيري هم نشود و چنانچه اخذ برائت از مريض به دليل نابالغ يا مجنون بودن او، معتبر نباشد و يا تحصيل برائت از او به دليل بيهوشي و مانند آن ممكن نگردد، برائت از ولي مريض تحصيل مي شود.

-
- ❑ تبصره 1- در صورت عدم قصور یا تقصیر پزشك در علم و عمل برای وی ضمان وجود ندارد هرچند برائت أخذ نکرده باشد.
  - ❑ تبصره 2- ولی بیمار اعم از ولی خاص است مانند پدر و ولی عام که مقام رهبری است. در موارد فقدان یا عدم دسترسی به ولی خاص ، رئیس قوه قضائیه با استیذان از مقام رهبری و تفویض اختیار به دادستانهای مربوطه به اعطای برائت به طبیب اقدام مینماید

رضایت و برائت چه کسانی از نظر قانونی پذیرفته است؟

- 1- بیمار ☒
- 2- ولی بیمار- در افراد بیهوش، نابالغ، مجنون ☒
- 3- سرپرست بیمار- در افراد نابالغ، مجنون، محجور و سفیه ☒
- 4- نمایندگان قانونی بیمار ☒

ماده 496 قانون جدید (مواد 319 و 59 قانون قبلي) پزشك در معالجاتي كه دستور انجام آن را به مريض يا پرستار و مانند آن صادر مي نمايد، در صورت تلف يا صدمه بدني ضامن است مگر آن كه مطابق ماده (495) عمل كنند.

تبصره 1- در موارد مزبور، هرگاه مریض یا پرستار بداند که دستور اشتباه است و موجب صدمه و تلف می شود و با وجود این به دستور عمل کند، پزشک ضامن نیست بلکه صدمه و خسارت مستند به خود مریض یا پرستار است

تبصره 2- در قطع عضو یا جراحات ایجاد شده در معالجات پزشکی طبق ماده (495) این قانون عمل می شود. ✕

ماده 497 قانون جدید (مواد 59 و 60 قانون قبلي)

در موارد ضروري که تحصيل براءت ممکن نباشد و پزشک براي نجات مريض، طبق مقررات اقدام به معالجه نماید، کسی ضامن تلف یا صدمات وارده نیست

